

KISKUNLACHÁZA VÁROS – ÉRTÉKTÁRI FÜZETEK 2.

Nagy János

Lacháza mezővárosi kiváltságának története

(1839-1872)

KISKUNLACHÁZA VÁROS ÉRTÉKTÁRI FÜZETEK 2.

Kiadja: Kiskunlacháza Város Önkormányzata
Cím: 2340 Kiskunlacháza, Kossuth tér 1.
Telefon: 24 519-830
E-mail: pmhivatal@kiskunlachaza.hu

ISBN: 978-615-01-2773-6

A kiadványt írta és összeállította:
ifj. Nagy János

Fotó: Bartus Sándor

Tipográfia: Tóth Imréné

Nyomda: Press+Print Kft., Kiskunlacháza

Nagy János

***Lacháza mezővárosi
kiváltságának története
(1839-1872)***

2021

TÁMOGATÁSI FELHÍVÁS

Mint ahogyan arról A Mi Újságunk 2020. márciusi számában hírt adtunk, 2020. február 27-én hazatért Kiskunlacháza egyik volt céhének, a takács céhnek a ládája, benne a Szabálykönyvvel és a rézből metszett céhpecséttel.

Ifj. Nagy János, a bizottság tagja, ajánlatot kért az 1819. november 26. óta vezetett Szabálykönyv restaurálására, munkahelyének, a Fővárosi Levéltárnak a papír restaurátor műhelyétől. A fényképek alapján előzetes becslés szerint a műhely 360.000 forint körüli összegért vállalná el a munkát.

Kérjük a helyi iparos és vállalkozó családokat, vállalkozásokat és minden kiskunlacházi polgárt, hogy álljanak a restaurálás ügye mögé, s anyagilag támogassák ezen egyedülálló helyi dokumentum megmentését az enyészettől. Erre a célra, és a Települési Értéktár Bizottság jövőbeli más értékmérésére (pl. céhláda, levente zászló, Volly hagyaték, Angyalos ház gyűjteménye) Kiskunlacháza Önkormányzata bankszámlát biztosított, ahova a támogatási összegeket befizetni vagy utalni lehet.

Számla megnevezése: Kiskunlacháza Értékeinek megőrzése

Számla száma: 11742214-15393214-10020009

A restaurálás befejezése után a befizetett összeg felhasználásáról az Értéktár Bizottság elszámol majd, egyúttal a támogatók nevét és a befizetett összegeket is közreadja, amennyiben a támogató nem kéri, hogy névtelen maradjon.

Legyünk büszkék helyi értékeinkre, segítsük megmaradásukat!
Várjuk szíves támogatásaikat!

Kiskunlacháza Város Értéktár Bizottsága

Nagy János: Lacháza mezővárosi kiváltságának története (1839–1872)

1. Előzmények: Lacháza kiváltságos jászkun község önkormányzata (1745-1848)

A kora újkori Magyarországon a mezővárosi funkció meghatározásában az elnyert vásártartási kiváltságon kívül az árutermelő mezőgazdasági jelleg volt a legfontosabb, és másodsorban az ahhoz kapcsolódó kézműipari és kereskedelmi funkciók.¹ Az adott mezőváros autonómiájának mértéke földesurától is függött, így mások voltak a lehetőségei egy magánföldesúri, egyházi, vagy éppen kincstári vagy koronabirtok függésében fejlődő településnek. A Jászkunságban a korona földesurasága és a redemptus birtokosok közé autonómia, sőt autonómiák – kerületi és települési – iktatódtak. Az 1745-ös redempciót követően a Jászkunságban a községektől a mezővárosokat csupán az országos vásártartási jog megléte vagy hiánya különböztette meg, a mezővárosokat megillető többi joggal a közös privilégiumból eredően a községek is rendelkeztek.² A királyi kincstár, mint a Jászkunság földbirtokosa az országos vásártartási jog adományozásával maga is közvetlenül érdekelt volt a terület anyagi jólétének emelését célzó privilégium kiadásában.

Lacháza 13. századi eredetű, a 16. század második felétől egyértelműen a Kiskunsághoz sorolható privilegizált jászkun község. 1651-től rendelkezett települési pecséttel. A hagyomány szerint egyike azon felső-kiskunsági helységeknek, amelyek viszonylag éppen és kontinuos népeiséggel vészelték át a másfél száz éves török uralmat és a felszabadító háborúkat. A 16-17. századi oszmán-török hódítás nemcsak a Duna-Tisza közének középkori településszerkezetet erodálta, de a népesség részleges kicserélődését hozta és jászkun öntudatot is gyengítette.³ Az ország török uralom alól való felszabadulását követően megindult a Jászkunság újratelepítése és önálló adókerületté alakult. I. Lipót király 1702-ben az elidegeníthetetlen királyi koronabirtoknak számító Jászkunságot 500 000 rajnai forintért eladta a Német Lovagrendnek. A Jászkunság helyzete alapvetően nem változott akkor sem, amikor a Német Lovagrend 1731-ben földesúri jogairól lemondott a pesti Invalidusok Háza javára. Az új birtokos jelentősen megnövelte a földesúri árendát. A kerület még így is jelentős vonzerőt jelentett a szomszédos vármegyék jobbágynépeisége: földesúri robot-, és kilenced-

kötelességüket pénzbeli cenzussal válthatták meg, rendelkeztek a földesúri beneficiumokkal (kocsmáltatás, mészárszék-, és malomtartás joga), továbbá a helységek határában levő földesúri pusztákat bérbe vehették. Ezzel együtt ugyanakkor a jászkunsági autonómiát az új földesurak alapjaiban meghagyták, csak a Lovagrend érdekeinek megfelelően alakították át. A kerületi közigazgatás és igazságszolgáltatás alsó- és középszintje tulajdonképpen érintetlen maradt a földesúri beavatkozástól. Az egyes települések önkormányzata is az eladatás idején épült ki, majd teljeseedett ki 1745 után, amely révén a tanácsok a redempció lebonyolításában kiemelkedő szerepet játszhattak.⁴ A település az 1745. évi redempció során a környező pusztákat (Csóka, Kátó, Jakabháza) és a jóval távolabbi, délkeletre található Móricgát pusztát váltotta magához összesen 10400 forint értékben.⁵ Az alábbiakban a helyi önkormányzat legfontosabb szervének, a tanácsnak a feladatkörét ismertetem.⁶

A jászkun községek statútum alkotási joga és közigazgatási feladatai

Lacháza önkormányzatát a tanács igazgatta élén az évente választott főbíróval. A testület tagjai kizárólag redemptusok lehettek, de a választók is hasonlóképpen. A testület által alkotott szabályrendeleteket és a kerületi (Jászkun és Kiskun Kerület) utasítások végrehajtásáról az ad hoc módon a tanács által megbízott, a forrásokban *senatorok*nak, vagy esküdteknek nevezett tanácstagok gondoskodtak. A tanács hatásköre alapvetően három nagy területre terjedt ki: közigazgatásra, a helyi gazdaság irányítására-, szervezésére és a jogszolgáltatói tevékenységére.⁷ A közigazgatás terén a tanácsok a legtöbb esetben a kerületi rendelkezések pusztá végrehajtói voltak, Lacházán – saját tapasztalataim szerint – a tanács csak ritkán alkotott saját kezdeményezésre szabályrendeletet, vagyis korabeli latin kifejezéssel statutumot. A községi statutumok (vagy korabeli szóval *determinatio*-k) a kora újkori székely falutörvényekkel mutatnak távoli rokonságot.⁸ Azonban a székely falutörvényekkel ellentétben ezeket nem a falu lakosságának egészét tömörítő falugyűlés, hanem a jóval szűkebb grémiumú tanács hozta.⁹ A Jászkunságban – Lacháza esetében bizonyosan – a kerületi (jászkun, kiskun) kezdeményezések, rendszabások állhattak a helyi szintű törvénykezés háttérében.

A tanács működését erősen ellenőrizte a Jászkun Kerület közgyűlése. A községeknek számadásaikat évente be kellett terjeszteniük jóváhagyásra a kerületi közgyűléshez, kerületi endgedély kellett az építkezésekhez, a nagyobb kölcsön-felvételekhez és az új községi tisztviselők kinevezéséhez is. A számadásokat a nádori kancelláriára továbbították innen végső jóváhagyásra.¹⁰

A tanács közigazgatási és gazdaságirányítói és szervezői tevékenységét tekintve az élet minden szegmensére befolyást gyakorolt. A redempció lebonyolításában a tanácsok – a nádor, Pálffy János mellett – elvülhetetlen szerepet játszottak: a helyi társadalom egységesítésében, összefogásában és a redempcióban vállalt teher elfogadtatásában óriási feladat hárult a helyi vezetésre. A tanács részt vett a kerületi eljárások jelölésében, közgyűlési megbízottjain keresztül a választásokban. Helyi szabályrendeleteket alkotott, lakosi jogot adományozott. Végezte az adóigazgatással és katonatartással, a katonaság elszállásolásával és ellátásával kapcsolatos végrehajtó jellegű feladatokat. Hiteleshelyi funkciót is gyakorolt: végrendeleteket, szerződéseket hitelesített, bizonyágleveleket adott ki, tanúkihallgatásokat is végzett. Közgyámként felügyelt az árvák vagyónára: a kijelölt gyámokat elszámoltatta, az árvák vagyonát külön árvapénztárban tartotta nyilván. A földhasználatot szabályozta a 'nyilas földek', vagyis az osztható területek kiosztásával, a földmérések és tagosítások elrendelésével, házhelyek adományozásával. Kezelte a királyi kisebb haszonvételeket, ellenőrizte a piacokat, az ár- és bérlimitációk megtartását. Felügyelte a céhek működését és a kereskedelmet. Felfogadta a községek pástzorait (juhászok, gulyások). Fenntartotta az iskolát, őrködött a község erkölcssein, szegődtette az iskolák rektorait a helyi lelkész és a presbitérium együttműködésével.¹¹

A tanács adminisztráció működésének színtere volt a ma is álló, 1785-ben épült, majd 1826-ban jelentősen átépített és megszőpített városháza, amely az egykor élt redemptus elődeink önkormányzatisághoz való ragaszkodását és öntudatát tükrözi.¹²

Pénzügy- és adóigazgatás

A jászkunsági önkormányzatok mindegyikének saját tulajdona és gazdálkodási autonómiája volt. Szabadon gazdálkodhattak a királyi kisebb haszonvételekkel, a közcélra megváltott földeken majorsági gazdálkodást folytathattak és használhatták fel a lakosságtól beszedett jövedelmeket. A másodbírák, akik Lacházán egyben perceptori tisztséget is viseltek, kezelték 1820-ig mind a két pénzügyigazgatási szempontból elkülönülő kasszát: a házipénztárat vagy perceptorális kasszát (*beneficialis cassa*) és az adópénztárat (*contributonalis cassa*). 1820-ig másodbíró és a perceptor személye nem vált el a jegyzőkönyvi indoklás szerint sem: „*a kettős hivatalt edgy Individum szokta Helységünkben viselni*”.¹³ 1820-tól a perceptorok kezelték a perceptoriális kasszát. Az egyes pénztárak különböző jövedelmeinek kezelését külön tisztviselő-számadó látta el: ezek az alpenztárak nem mindig különültek el egymástól.

A házipénztár jövedelmei közé tartozott a rendszeresen kivetett háziadó (*domestica*), a beneficiumok jövedelme (külön borbírói és székbírói számadóval), 1839- től (a mezővárosi kiváltság elnyerését követően két megbízott tanácsnok kezelésében), a vásári és piaci taxák és a *terragium* (a legeltetésért szedett fűbér). A korszakban gyakori alpenztárak voltak: a kórházipénztár (korabeli néven ispotály cassa), az árvapénztár, illetve a templompénztár (*parochialis cassa*).¹⁴ Ezekből a közcélú pénztárakból gyakran adtak kölcsönt egyes magánosoknak kamatra vagy maga a község használta fel az itt található összegeket nehéz időkben. A contributionalis tartoztak a hadiadó, a nemesi felkelésre beszedett taxa, a katonaság részére tett fuvarozások költségei.¹⁵

Gazdálkodás

A redempció után a beneficiumokat a redemptusok osztatlan közös tulajdonának tekintették. Közös redemptus tulajdonnak számítottak az ingatlanokat is (kocsmák, mézsárszékek, boltok). A birtokos közösség és a politikai község 1848- ig azonos volt: a birtokosok képviseletében működő tanács döntött a jövedelmek felhasználásáról. A haszonvételek jövedelmét a települési önkormányzat működtetésére fordították. Ugyancsak a beneficalis kasszába folyt be a piac és vásárvám, a községi földeken való gazdálkodás (ún. közmajorkodás), a vadászat és halászat bérbe adásának hozamai, a különböző taksák (büntetéspénzek, lakosi jog megadásakor szedett taksa, illetve a fűbér és szőlőtaksa) jövedelme. Fontos elemei voltak Lacházán a községi gazdálkodásnak a pusztabérletek (egy ideig Szentivánon, Bankházán), illetve a pusztai gazdálkodás (Móricgáton, Páka pusztán) egyéb formái is, amelynek adminisztrálása is a beneficalis kasszához tartozott.¹⁶ A kerületi adminisztráció a felvilágosodás jegyében számos gazdasági újítást kezdeményezett, így hosszú, nehéz küzdelmet folytatott a tanács segítségével a korszerűbb gazdálkodási formák bevezetéséért a maradi előítéletek ellen (pl. trágyázás terjesztése, a tagosítások szorgalmazása, erdők telepítése, epreskertek kiépítése a selyemhernyó-tenyésztés későbbi fellendítése céljából).¹⁷

Földhasználat szabályozása

Lacházán a tanács a földhasználat szabályozása terén a nyomásos-kalkatúrás gazdálkodás miatt a többi jászkun községhez vagy városhoz képest sokkal erősebb jogosítványokkal rendelkezett. Míg a tág határú községekben, városokban nagyobb volt a kötetlenebb művelésű határrészek, így a tanyaföldek aránya (pl. Halason; Karcagon), addig Lacházán 1848-ig a határ szinte egészében érvényesült a művelési kény-

szer.¹⁸ A nyomásos rendszer Lacházán az Alföld ezen részén meglévő szálláskertek rendszerével egészült ki. Az árvízmentes hátaikon osztották ki a házhelyeket, a belső-ség peremére kerültek a gazdasági kertek (szérús vagy szálláskertek), azonban itt ekkor még nem alakultak ki a szálláskertekből szállástanyák. A kis határú Lacháza esetében erre még kevesebb esély volt, mint más, nagyobb külterületű helységeknél. A határ mélyebben fekvő külső térségeiben pedig nyomásos (kalkatúrás) rendszer dívott.¹⁹ Már a redempciót követően sor került a határrészek tanács általi újra osztására. Az úgynevezett járulékföldek, vagyis a szálláskert, erdő, „gaz nyilas” (kaszáló), kukorica, vetemények mind a redemptus tőkeföld (Lacházán forintos föld) tartozékai, melyek időről-időre történő felosztásáról is a tanács rendelkezett. A határ egyes részein voltak szőlőföldek (Gala-hegy, Kátó), melyek telepítését a kerület a futóhomok megkötése érdekében még támogatta is. A nyomásos gazdálkodás felszámolását, a földtulajdon egy tagban való kiadását, az ún. tagosításokat a 19. század elejétől a Jászkunságban a tanácsok bonyolították le.²⁰

Nemcsak a külterület, hanem a belterület rendezésével is foglalkozott a tanács. A házhely-, és lakosi jog adományozással a tanács erőteljesen tudta befolyásolni a helység társadalmi szerkezetét. A belterületen fekvő házhelyek kiosztásával a tanács nem csak a településszerkezetet, hanem társadalmi rétegződést is befolyásolta. A tanács jogosítványai közé tartozott a már fentebb tárgyalt lakosi jog (*incolatus*, más néven *conciuilitas*) megadása a kérelmezőknek. Az árszabások (*limitatio*) kiadását és betartatását is a község gyakorolta a kerületi hatóságok engedélyével, a kerületi rendelkezésekkel összhangban és a helyi céhek képviselőinek egyetértésével.

Jogszolgáltatás

Míg a jobbágyközségekben a bíraskodás szerve a földesúr és a felettes vármegye delegáltjaiból álló úriszék, addig a Jászkun Kerületben a tanácstörvényszék volt. A jászkun kerületi jogszolgáltatásnak három szintje különböztethető meg az 1745 és 1848 közötti korszakban: a helyi szinten a tanácstagokból álló tanácstörvényszék, a második szinten helyezkedett el a particularis kerület (vagyis a Kiskun Kerület) kapitányi bírósága, végül a bírósági hierarchia élén állt a jászkun főkapitány bírósága. A tanácstörvényszék a kerületi szakirodalom szerint legkevesebb három taggal működhetett. A törvényszék élén a főbíró állt. A tanácstörvényszék hatásköre hat forint alatti károkozásra terjedt ki kezdetben, 1776-ban ezt az értékhatárt tíz forintra emelték. Az ítélezést és a tanúk vallomásait a jegyző foglalta írásba. A perek szóban folytak a tör-

vényszék előtt, a jegyzőkönyvbe csak a tényállást és az ítéletet jegyezték be. A tanácsbírószék polgári peres ügyekben első fofolyamodású bíróság volt. Előtte kezdődtek az adóssági és osztályos ügyek, a helységben fekvő ingó- és ingatlan vagyponra vonatkozó perek. Ítélt továbbá a kisebb kihágásokban és bűnügyekben. A lacházi tanács jogszolgáltatási autonómiájának máig látható emléke, a református templom előtt látható székgyeok.

A tanácsbírószék testülete végezte a helyi tanúk kihallgatását, még ha az adott ügy felsőbb ítélő fórumok (particularis kapitányi és jászkun főkapitányi bírószék) hatáskörébe tartozott is. Ebben az esetben a vizsgálati jegyzőkönyvet a felettes szerv vezetőjéhez, a particularis kerület kapitányához vagy a jászkun főkapitányhoz továbbították, aki döntött a perbefogásról. A perbefogás a tisztii ügyész feladata volt.

A tanács figyelme kiterjedt a lakosság mindennapi életére. Gyakorlatilag a lakosság vallási és erkölcsi állapotára is a tanács ügyelt: az általános erkölcsi kérdésekben (káromkodás, paráznság, ünneprontás) és kifejezetten egyházfegyelmi vonatkozású ügyekben is gyakorlatilag teljhatalma volt. Ezt annál könnyebben megtehetette, mivel a község lakossága szinte teljesen református vallású volt a 18. században. A tanács ezen túl zavartalanul gyakorolhatta patrónusi jogait a helyi egyház felett. A lakosság erős kötődését ősei református hitéhez és egyházához egyfajta kegyúri vagy egyházfenntartói öntudatot tükröz: a 17–18. század fordulójától fennmaradt templomi úrasztali edények vagy a lacházi végrendeletekben felbukkanó kisebb-nagyobb pénzösszegek – amelyeket az örökgyeok a helyi református egyházra testáltak – mind ezt a benyomást erősítik.²¹

2. Lacháza mezővárosi kiváltságlevelének megszerzése (1837-1839)

Lacháza esetében a tanács 1837. január 1-i ülésén Nagy Ferenc főjegyző javaslatára határozta el, hogy kérelmezni fogja az uralkodónál a mezővárosi címet és az ezzel járó országos vásártartási privilégiumot.²² A privilégium kiadásának többlépcsős folyamata volt: Lacházának először a Jászkun Kerület támogató állásfoglalását kellett megszereznie. Ennek érdekében vizsgálatot folytattak le, hogy kiderüljön a Kiskunság többi települése támogatja-e, vagy érdeksérelem esetén ellenzi-e a privilégium kiadását.²³ Lacháza tanácsának kérvénye nem maradt fenn, de ismerjük az ennek alap-

ján Szabó József kiskun kapitány és Már Benedek esküdt augusztus 7-i dátumú jelentését.²⁴ Ebből rekonstruálhatók a lacházi tanács érvei a kiváltság megadása érdekében:

1. Lacháza „a’ legrégebben megszállt Kis Kun Helyek közül való lévén”, noha eredete az idők homályába vész, mégis fennmaradt „a most is használatban levő” 1651-ből származó pecsétnyomója. Említi a kérvény azt a megalapozatlan helyi hagyományt, miszerint itt IV. Kun Lászlónak „nyári mulató kastélya” állt, amelyről a település a nevét kapta.
2. A Hármás (vagyis Jászkun) Kerület részeként annak kiváltságait bírja a helység.
3. A török és a francia háborúk (1787–1789, 1792–1815) idején a Baja és a Zimony felé eső utakon zajló hadi szállítmányok és katonaság is Lacházán keresztül vonultak át, így Lacháza a háborúk terheit kétszeresen viselte.
4. A Duna-mentén fekszik, ennek gazdasági-kereskedelmi előnyeit élvezi, lakossága már 3,5 ezerre növekedett.²⁵
5. Pest városától délen Dunavecseíg (Ráckevét kivéve) Kecskemétiig nincsenek mezővárosok. Ráckeve viszont szigeten fekszik, az áradások alkalmával vásárait sokszor nem lehet megközelíteni az Alföld felől. Így gyakori volt, hogy a ráckevei állatvásárokat a Duna innenső partján kellett tartani. A jövőben az ide járó vásározó falvak (Pereg, Dab, Dömsöd tanúvallomását csatolják) áruinak értékesítését meg fogják könnyíteni a lacházi országos vásárok.
6. A lacháziak jó minőségű szántóföldekkel, kaszálókkel rendelkeznek, szőlőt is művelnek. Felsorolja a környező, potenciális piac körzetéhez tartozó községeket (az útidő megjelölésével): Pereg, Áporka, Bugyi, Dab, Dömsöd, távolabbról Némedi, Ócsa, Sári, Haraszi, Taksony). Mindezek 20 000 lakos számára jelentenének vásározási lehetőséget. A Felső-Kiskunságban a kerületi hatóság által megkérdezett Kunszentmiklós, Szabadszállás és Fülöpszállás is rendezhetett országos vásárokat, de ők (talán távolabbi fekvésük miatt) nem támasztottak akadályt a lacháziak törekvésével szemben.²⁶

A község által kérelmezett országos vásártartási időpontok voltak: február 28., május 25., augusztus 3., október 15. A kért négy időpontot a felsőbb hatóságok (Hármás Kerület, Helytartótanács) mind rendre jóváhagyták, így vezették be a kiváltságot az uralkodó által kiadott és a Magyar Kancelláriai Levéltárban megőrződött, a királyi kiváltságokat rögzítő ún. Királyi Könyvekbe is.²⁷

Az országos vásártartási privilégium ügyében a Jászkun Kerület közgyűlése augusz-

tus 19-án hozta meg támogató határozatát. A kerület a felettes szervhez, a Helytartótanácsához címzett felterjesztést szeptember 18-án már el is küldte,²⁸ ám az V. Ferdinánd magyar király (1835-1848) által jegyzett privilégium kiadására csak jó másfél évvel később, 1839. február 21-én került sor.²⁹ A másfél éves késlekedés okát csak találgathatjuk, valószínűleg közrejátszhatott ebben a Pest-Budát és a felső-kiskunsági térséget, így Lacházát is elsöprő nagy 1838. évi nagy dunai árvíz és ennek anyagi következményei.

A privilégium kiadatásának előmozdításában szerepet játszhatott Csarada György udvari ágens is, aki Bécsben a Magyar Udvari Kancellária mellett működött, és 1839. január 6-i tanácsülési jegyzőkönyv tanúbizonysága szerint a lacházi tanácsnak felajánlotta szolgálatait.³⁰ A mai szóval lobbistának is nevezhető, a bécsi és pozsonyi kormánysszervek mellett működő tisztviselők a hozzájuk fordulók magánszemélyeket, illetve községeket némi díjazás ellenében segítették ügyeik intézésében és képviselték őket az adott kormánysszervnél.³¹ Csarada nem csak Lacháza ügyében járt el ugyanebben az időben, hanem Mohács mezővárosi címének (1840) megszerzésében is segítséget nyújtott ágensként.³²

A korabeli magyar jogban a privilégium azonban csak akkor léphetett életbe, ha azt az illetékes törvényhatóság a közgyűlésén kihirdette. Erre 1839. április 17-én került sor, amikor Lacháza főbírája és tanácsa bemutatta a királyi kiváltságlevelet, amelyet ugyanezen a jászberényi közgyűlésen felolvastak és ünnepélyesen kihirdettek.³³ Érdekességként említhető, hogy az alsó-kiskunsági Dorozsma község 1838. október 5-én nyert vásártartási engedélyét is a lacházi kiváltsággal egy időben, 1839 áprilisában hirdették csak ki.³⁴

A királyi privilégium szövege nem tartalmaz címeradományt Lacháza számára, a pecséten megjelenített új címer saját kezdeményezésre született. A leendő városi pecsétképről a városi tanács 1839. május 26-án hozott határozatot:

„minekutánna ezen Hely Ő Cs.K. Felsege magas kegyelménél fogva városi rangra emeltetett, ez eddigi pecsét körülírásának szükségképpen változnia kelletik; ahoz képest az eddigi eléggé tiszteletes, és tizenegy év híján 200 esztendőre való lezárása mellett egy ujj pecsétnek készítése és jövőre való használása el határozatik oly formán, hogy mivel a' mostani petsét vésései teljességgel semmi jelentésűek, tehát a jövő céltűzetesen oly formán hogy annak paizsába zöld mezőbe egy folyó víz igtattasson emblémájául a' határban lefolyó Dunának, a' paizs fe-

libe pedig mint szabadság jelen nemes korona metszettessen, ezen körül írással: Kis Kun Lacháza Városa pecsétje 1839, mit is még a' leg közelebbi pesti vásár alkal-mával, aczélban metszve, prés alá kivéshető formába Nagy Ferencz Jegyző készít-tessen el, - mikor is a' nyomást azonnal be fog a parancsolt helyre küldetni".³⁵ A pecsétet állítólag nemes farkasfalvi Farkass József (1790 körül-1848) pesti réz-, és acélmetsző mester készítette el.³⁶

A communitas számára a vásárok új jövedelemforrást jelentett, ennek alkalmával vá-sári taksát is szedethetett. Az adminisztráció az ún. cédulaháznál történt, amelynek létesítésére nem sokkal később, 1839. július 16-án nyerte el Lacháza az engedélyt. Az engedély alapján az első vásártéren álló cédulaház fenyődeszkákból összerótt, fehérre meszelt épület lehetett.³⁷ Az 1859-60. évben felvett leltár a cédulaházat már sárfal-ból készült, nádtetős, két szoba-konyhás objektumként írta le.³⁸

A vásárvámokon kívül maga a város saját községi haszonvételeinek további gyara-podását remélte az országos vásároktól a nagyobb forgalom reményében: ekkor kért engedélyt a nemrégiben létesített községi vendégfogadó istállójának újjáépítésére és a bérbe adással üzemeltett kereskedő bolt (istállóval, színnel való) bővítésére.³⁹ A község század eleji vagyonosodását mutatja, hogy a városháza és a református temp-lom újjáépítésén túl jutott anyagi ereje egy új vendégfogadó építésére. A kunszent-miklósi és baja-zimonyi országút kereszteződésénél álló korábbi kocsmáépület kibővítésével 1834-ben létrejött ún. Fehérházi vendégfogadó az átmenő forgalom haszna révén a községi jövedelmeket is gyarapította. Az L alakúvá bővített, alapincézett, gangos, téglából épült, kocsiszínnel ellátott ház hét helyiséget (három vendég-szoba, ebédlő, konyha, kocsmáros szobája, borivó) foglalt magába, a kőműves-, és ács munkákat a fennmaradt szerződés szerint két kecskeméti mester, Kováts István és Biró Mihály végezte.⁴⁰

A „vásári beigtatásra”, vagyis a vásártartási jogba való ünnepélyes beiktatásra július 29-én került sor. Az eseményre meghívták többek között Szluha Imre nádori főkapi-tányt, a szomszéd községek bírait és esküdteit, Pest-Pilis-Solt vármegye főjegyzőjét, a szentkirályi pusztá bérelőjét, egy bizonyos Koller urat, Jeszenszky Károly délegyházi birtokost és testvéreit, továbbá Ensel Sándor fiskálist és Posfai Pál pesti választópól-gárt. A Jászkun Kerület részéről a beiktató beszédet állítólag Szabó József kiskun ka-pitány mondta. Az esemény során a nagyvendéglő udvarán tartották az ilyenkor szokásos lakomát.⁴¹

A reformkorban éledező pesti sajtó egyik jeles orgánuma, a Honművész is közölt egy rövid beszámolót az ünnepségről:

„Ugyan is július 29-kén Kis Kun kerületben kebelezett Laczháza mezőváros ülén négy országos sokadalomra nyert szabadságának örömmünnepét. Mellőzve a’ Kunok barátságos vendégszeretetének ’s az egész ünnepélynek leírását, csupán a’ téged érdeklőt közlöm. Esti 7 1/2 órakor a’ nagy vendégfogadó udvarán, ez ünnepélyre készült zöld gályákkal körülövedett faterembe kezdett összegyűlni a’ szépnem, és szabad bemenet lévén, 8-kor telve vala mind két rendű nemből. Kivéve a’ barna hangászoknak rász zenéjét, élénken folyt e’ hivatásának és rendeltetésének megfelelő vigalom, ’s azt csak a’ késő reg⁴² oszlatá szét”!⁴³ Ilyen körülmények között 1839. augusztus 3-án került sor az első országos sokadalom megtartására Lacházán. A biztató kezdetet aztán beárnyékolta következő évben, 1840 május 1-jén a város elhamvasztó újabb természeti katasztrófa, a tűzvész.

3. Út a városi cím elvesztéséig (1850-1872)

Lacháza rövid ideig élvezhette háborítatlanul mezővárosi címét. A szabadságharc leverését követően a berendezkedő Habsburg-önkénturalmi rendszer átszervezte a közigazgatási rendszert. A Jászkun Kerület közgyűlésén 1850. február 4-én hirdették ki az új igazgatási rendet. Ennek során bevonták a települési pecsétet, a mezővárosok elveszítették mezővárosi rangjukat, valamennyi jászkun települést községgé minősítettek vissza.⁴⁴ (Ennek ellenére a város elnevezés, mint önmeghatározás a helyi adminisztráció belső ügyviteli irataiban és a szóbeliségben továbbra is fennmaradt). A Bach-korszakban életbe léptetett változásoknak köszönhetően a tanács elveszítette eddig gyakorolt jogköreinek egy részét, így a bíraskodási ügyekben, az árva-, telek-, és adóügyekben csökkent az illetékessége. Ezen feladatköröket a központosított állami közigazgatás gyorsan változó hivatalai, a jogszolgáltatásban első fokon a császári-királyi járásbíróóságok, majd 1853-tól járási kapitányságok, illetve az ekkor életre hívott államigazgatási szakhivataloknak területi szervei vették át. A bevezetett új adónemek, így fogyasztási-, és használati adó nemcsak a redemptus birtokos lakosok előjogait sértette, hanem a községnek a kisebb királyi haszonvételnek nevezett, ital-, és húsmérési jogokból, vásár-, és piaci taksákból származó bevételeit is apasztotta.⁴⁵ Az alkotmányosság időleges (1860-61., 1865), majd végleges visszaállítása (1867) állította helyre ismételten a települések önkormányzati jogainak teljességét.

A községi közigazgatásnak és önkormányzati szervezetnek az 1848 óta sürgetett egyesítésére és részletes szabályozására az osztrák-magyar kiegyezést (1867) követően került sor. A fent vázolt folyamattal párhuzamosan a közigazgatás és bírászkodás elválasztását célzó reformok során a jogszolgáltatás helyi szinten végleg kikerült a tanácsok kezéből. Ennek következtében a lacházi tanácstörvényszék megszűnt, és 1872 januárjától az ekkor megszervezett ráckevei magyar királyi járásbíróság vette át az ezzel kapcsolatos ügyintézését.⁴⁶

A státusváltást az 1871. évi 18. törvénycikk, vagyis a községi törvény hozta el Lacháza számára. Ennek értelmében el kellett döntenie a Jászkun Kerületben fennálló 25 községnek, vállalják-e a rendezett tanácsú városi rangot, illetve ha azt nem vállalják, nagy- és kisközségként folytathatják életüket. A jogi rendezést nem felülről megszabott intézkedésre, hanem a község adófizető lakossága többségének kérelmére engedélyezte a belügyminiszter. A kérvény alátámasztására mellékelni kellett az aláírók aláírási íveit, a község egyenes állami adójának kimutatását, a község költségvetésének hiteles másolatát, a községi vagyon becsült értékét és az erről felvett leltárat, továbbá egy igazolást a rendelkezésre álló, a szükséges feladatok ellátásához elegendő szellemi erőkről. A községeknek mérlegelniük kellett, hogy tudják-e vállalni a rendezett tanácsú várossá válás és az ellátandó feladatkörökhöz szükséges anyagi terheket. A szervezés munkája a jászkun alkapitány 1872. február 7-i utasítása nyomán indult el az egyes településeken.⁴⁷ A kérdést vizsgáló Jászkun Kerület által kiküldött bizottság megállapítása szerint Lacháza bevételei 6130 forintot tettek ki, szemben a rendezett tanácsú várossá (korabeli szóhasználatban rendezett tanácsú község) válás minimumaként megszabott évi 10.000 forintra, így csak nagyközséggé szervezése lehetséges. Lacháza közgyűlése megfontolva, hogy a városi státusz fenntartása csak tetemes pótdadó kivetésével lenne lehetséges, egyhangúlag fogadta el a nagyközséggé alakulást.⁴⁸ A kiskun helységek közül csak Félegyháza és Halas tudta vállalni a rendezett tanácsú várossá válást, addig Lacháza mellett Kunszentmiklós, Szabadszállás, Fülöpszállás, Dorozsma és Majsa a nagyközségi jogállás mellett voksolt. Az 1872. október végéig húzódó belügyminiszteri jóváhagyások kivétel nélkül az egyes községek akaratát erősítették meg. A 25 jászkun település közötti, 1745 óta fennálló jogi egyenlőség ezzel megszűnt.⁴⁹ Kiskunlacháza nagyközség szabályrendeletét, amely a község szervezeti rendjét és működését szabályozta 1872. november 22-i ülésén fogadta el a képviselő-testület.⁵⁰

4. FORRÁSMELLÉKLET⁵¹

Kunszentmiklós, 1837. augusztus 7.

Szabó József kiskun kapitány és Már Benedek esküdt jelentése a Jászkun Kerülethez Lacháza kérvényezett mezővárosi címe és országos vásártartási jog adományozása ügyében.

jelzete: MNL JNSZML Jászkun Kerület Nemesi Közgyűlésének iratai. 1837. év, Fasc. 4., No. 1760.

1760.

beadatott aug. 16. 1837.

1837. augusztus 19-én Közgyűlésen felvételét végzés.

Tudósítás Szabad Laczháza Helységének 4 rendbeli országos vásárok megnyerése, és városi rangra emeltetése dolgában dolgában legfelsőbb helyre nyújtott folyamodására.⁵²

Szabad Kis Kun Lacháza Helység közönségének, – a legfelsőbb helyen – magának a Mező Városi rangra emeltetés mellett, – a február 28.^k, március 25.^k, augusztus 3.^k, és október 15.^k napjára oly módon esendő barom-, és közönséges vásárokat, hogy ezek azon hetekben, melyekben az előre bocsátott határ napok esnek, rendesen hétfőn egy napig tartathassanak, kegyelmessen megengedtetni, s' erről kiváltsági levelet adattatni kérő- az A' betű alatt tisztelettel ide visszarekesztett könyörgő levelében előadott kérelme, a' Nagyméltóságú Királyi Helytartó Tanátsnak a' B alatti párban⁵³ ide zárt e' részben kegyes intéző levelével együtt, és annak következtében a' végett adattatván ki az alól írottaknak: hogy a' folyamodó közönség által kért négy rendbeli országos vásároknak meg nyerhetésére nézve – különösen a' köz kereskedés, és szorgalom tekintetibe szükséges okokról tudományt szerevén; ugy szintén a' ki jelet határ-napok eránt, a' megyebeli több vásári szabadsággal bíró kis kun közönségeket, hogy nem volna-e ellenvetések? ki hallgatván; – mind ezeknek előterjesztése mellett – a' jelen levő közgyűlésre hivatalos tudósítást tegyenek – ennek következtében köteles tisztelettel válaszolják. Hogy parantsolt tiszti vizsgálásaikat –, kiküldetéseknek mind két ágaira nézve teljesítvén; - a' folyamodó közönség ki halgatása után, – a' kért vásárok meg nyerésére nézve, a' következő alapos okokat találták; ugy mint:

10r A folyamodó helység a' legrégebben megszált kis kun helyek közül való lévén; eredete az idők homályában elenyészik ugyan; de valóságos régiségének, és hajdani nevezetességének még most is ki tetsző és csalhatatlan nyomai mutatkoznak; ilyenek példának okául még az 1651^k esztendőről való, most is rendes használatban levő pecsét nyomója; ezen körül írással „LACZK: HÁZI FALU PETSÉTI 1651”. Melly nevezet, mint az írás tárban található töredék írás; a' szájról szájra adatott elbeszélés után is – nyilvánítja, a' mindjárt a' megszállás és letelepedés után itt lakó kunok által. Az önmagára nézve külömben is közülök származott önszinte, vagy tréfás játtssziságból még ifjontan így nevezett 4^k vagy is Kun László királynak ezen helység határában állott nyári mulató kastélyáról ragadottnak lenni mondatik. Melly elbeszélési hagyomány történeti adatokon alapulván, bátor egész meghatározottsággal bizonyosnak, és megczáfolhatatlanul igaznak nem állíthatatik is. Figyelembe vévén azonban a' Duna mentiben létező kellemetes, és mind vadászat, mind halászatra alkalmas ligeteit ezen helység terénél, valamint szintén a' határában több helyeken találtató régi épületek omladékait, és az azokból kiásott nagy tábla és faragott köveket, – melyek közül egy némely példányok, a'

helység házánál is tartatnak, – mind ezek, mind a régi nevezetességnek is elegendő tanú jelei a' gondos szemlélőt az állítás valósággal kételkedni sem hagyván, egészen meg győzik.

2^{or} Ditső emlékezetű királyaink által a Tekintetes Hármas Kerületeknek öszvesen engedett kegyelmes kiváltságokban külömben is már be foglaltatva lévén, eddig is a szabad közönségek sorában számíttatott.

3^{or} A felséges kormány, és a hazához viseltető hívségének és ragaszkodásának és ragaszkodásának pedig, valamint a' közelebbi francia, és a különösen a' török háborúban, - a' mikorra is csak nem minden tábori szállítmányok rajta tétettek keresztül, - úgy a' jelen idő korban is mindenkor elegendő ki tűnő jeleit adta, és adja még most is, mert a' Zemlini országos posta,⁵⁴ és Bajai kereskedői útak – melyeken külön külön rendesen gyakoribb népes katonai szállítmányok utassítatnak keresztül, – éppen kebelében egyesülvén, az ezeknek szállítása, és ki tartásbeli terheltetést kétszeresen viseli.

4er A' Dunának kisebb, vagy is Rátzkevi szigetet formáló ága határjáú' menvén által, ennek birtokából való szerentsés helyheztetése, – a negyedfél ezeret meghaladó lakosainak jól-létére nézve, mind szorgalmi, mind kereskedési tekintetben meg betsülhetetlen alkalmat nyújt.

5^{ször} Pest városától fogva Dunavecseig – a' Duna mentiben – Rátzkevé ki véve, – más vonalban pedig szintén Ketskemétiig éppen nincsenek vásári szabadsággal bíró közönségek. Rátzkeve azonban külömben is szigetben esvén, bátor barom vásárait csaupán innen a' Dunán innen szokta is tartani; de minthogy nagyon ki tétetve vagon a' Duna áradásának, többször megtörtént, hogy ezen akadály miatt a' szokott helyen vásárait nem tarthatván. A' folyamodáshoz az 1, 2, és 3. No. alatt mellékelt Dömsöd, Dab és Peregh helységek hiteles bizonyítványaik szerént is – már több ízben – a' gyakori szerencsétlenségek elháríthatása tekintetéből, a' Laczházi határban tartodott⁵⁵ ezen különben nevezetes vásár. Gyalog vására is egyébaránt különben is rendesen benn a' szigetben szokván tartani; annál fogva a' Dunán innen eső vásári szabadsággal bíró városokhoz számítani sem lehet.

6^{or} Nagyon jó minéműségű szántó, és kaszálló földei lévén a' folyamodó közönségnek, benne a' szöllő művelés is jó karban áll, ennél fogva mindenféle gabonája és bora bőven teremvén; e mellett pusztáin az élni való és iga vonó szükséges marhák tenyésztésén kívül a' Göboly tartást is gyakorolja. Azonban valamit helyben, úgy a környékben is mindenütt természető, és tenyésztő szomszédok lakván – mint a' már érintett bizonyítványokból is meg tetszik – mind ezek óhajtvá várják a' célba vett vásári szabadság meg nyerését. Melly környékbeli helységek jelesen Peregh egy negyedrészt óra, Áporka 1/2, Bugyi, Dab és Dömsöd 1 óra, Némedi, Ótsa, Sári, Haraszi, és Taksony pedig 2 órányi, vagyis tsupán egy állomásnyi távolságra esvén, az ezekben öszvesen szinte 20000-re menő lakosok, ha nekik az adás és vevésre alkalom nyitattik, - bizonyosan boldogulni.

A' mi pedig a' folyamodó közönség kért vásári szabadságának meg nyerése második részét illeti, hogy az érdeklött kegyes parancsolat következtében a' tudósítók által ki hallgatott megyebeli kis kun közönségek, a' ki tűzött vásári határnapokban épen nem ellenkeznek; ugyan

azoknak ezen tárgyban adott hiteles bizonyítványait, jelesen a folyamodó közönséghez 1 1/2 állomásra eső Kunszentmiklós városáét a C alatt, a 2 1/2 állomásnyi távolságra eső Szabadz szállását a' D., a' stationyi messzeségről Fülöpszállását az E., a' 6 3/4 -re eső Halas városáét az F., a szinte annyi távolságra eső Félegyháza, Majsa városaiét végeztetve P. és H. betűk alatt alázatos tisztelettel ide mellékelik.

Költ Kun Szent Miklóson, augusztus 7-én 1837.^k esztendőben

Szabó József mp. kiskun kapitány

Már Benedek mp. esküdt

LÁBJEGYZETEK

¹ Novák 1986. 161–162.p.

² Bánkiné 2005. 75., 116–117.p.

³ A felső-kiskunsági települések 16–17. századi történetére: Illyés 1992. 5–61.p.

⁴ A lacházi redempcióról újabban: Nagy 2016. 162. p.

⁵ Novák 1995. 132.p., Nagy 2016. 162. p.

⁶ A 18–19. századi lacházi önkormányzat intézménytörténetének feltárása külön kötet tárgya lehetne, itt csak a jászkun községek működésének és főbb feladatköreinek általános leírására szorítkozok, utalva egy-egy helyi jellegzetességre.

⁷ Bánkiné 2005. 114. p.

⁸ A jászkun „falutörvényeket” még senki sem gyűjtötte össze. A székely falutörvények párhuzamára: Imreh 1973., Imreh 1987.

⁹ A székely helyzetre: Pál-Antal 2002. 298. p.

¹⁰ Bánkiné 2005. 114–115. p.; Bánkiné 2002a. 16. p.

¹¹ Bánkiné 2005. 115–116. p.

¹² Nagy 2021. 12–13. p.

¹³ MNL PML V. 102. a. 37. kötet. *Protocollum actorum senatorialium (1809–1816)*. 176–177. p. 1812. november 2.

¹⁴ Bánkiné 2005. 152. p.

¹⁵ Bánkiné 2002b. 55–56. p.

¹⁶ A mórícgáti puszta eladására és a puszta felosztására 1892-ben került sor. A Félegyháza melletti, Jászkun Kerület tulajdonában levő Páka puszta 1/4 részét 1806-tól (megszakításokkal) lacháziak bérelték, majd 1855-ben a Kerülethez tartozó 25 jászkun község immár tulajdonjogilag is felosztotta egymás közt. Lacháza a rá eső 222 holdnyi területet 1871-ben árusította ki. Mórícgátra: Janó 2011. 141. Pákára: Bánkiné 2005. 148., 178., 258. Páka eladására: MNL PML V.142.a Kiskunlacháza Mezőváros Tanácsának iratai. Közgyűlési-, és közbirtokossági jegyzőkönyv, 26. kötet (1870–1871. év) 78–79.p. 1871. január 1-i ülés.

¹⁷ Bánkiné 2002a. 16., az erdőgazdálkodás szabályozására: Bánkiné 2004. 159–165. p.

- ¹⁸ Bellon 1974. 79– 80. p., Juhász 2018. 58-111. p. Velük ellentétben Lacháza esetében talán csak Mőricgáton találni tanyákat az 1800-as évek elejétől, ahol kötetlen gazdálkodást tudtak folytatni.
- ¹⁹ Novák 1986. 118–119.p.
- ²⁰ Lacházán a határ földminőség szerinti osztályozása 1823-1827 között zajlott le először, de a tagosítást a lakosság ekkor még nem támogatta. A közösségi határhazsnálat fokozatos felszámolása a jelenlegi adatok szerint 1848-tól kezdődött el: Novák 1995. 159-160.p. A lacházi tagosítás elrendeléséről: MNL PML V. 102. a. 85. kötet. Tanácsai jegyzőkönyv (1847– 1848). 28. p. 1848. február 6.
- ²¹ 1744-től 1837-ig keelve találhatóak a levéltárban végrendeletek. MNL PML V. 102. b. 2. doboz. Capsa A., Fasc.4. No.1–182.
- ²² MNL PML V. 102. a. 59. kötet. Tanácsai jegyzőkönyv (1837–1842) 1. 1837. január 1. A jegyzőkönyv idézi a jegyző érvelését a kérdésben: e szerint a helység „*mint különben is szabad, ’s népességére több Királyi Városokkal is fel ható Helyen, a’ részint már el- ért részint most sürgetésben lévő több Kis Kún közönségek példája szerint köz akarattal elhatározottat, hogy Felséges Királyunkhoz, Városi rangért, és vásári jussért ’a maga útján könyörgés formáltasson, a végett, valamint addig szükséges utasítást is, Udvari ágens Tettes Bierman Mihály Úr, levél által, az első posta alkalmával kérettessen meg*”.
- ²³ Az országos kormányzserv, a Helytartótanács a vásárok időpontjára vonatkozóan 1839. május 3-án utasította a Jászkun Kerületet a vizsgálat lefolytatására: MNL JNSZML Jászkun Kerület Nemesi Közgyűlésének iratai. 1837. év, Fasc. 1., No. 1724.
- ²⁴ MNL JNSZML Jászkun Kerület Nemesi Közgyűlésének iratai. 1837. év, Fasc. 4., No. 1760.
- ²⁵ Fényes Elek ugyanebben az évben íródott statisztikai munkája 3749 református, 4 katolikus és 3 ortodox vallású lakost tartott számon Lacházán: Fényes 1839. 145.p.
- ²⁶ Kunszentmiklós 1794-ben, Szabadszállás 1819-ben, Fülöpszállás 1825-ben szerzett országos vásártartási privilégiumot. Kunszentmiklósr: Bors 1892. 64-65.p.; Szabadszállásra: TÓTH 2001. 141. p.; Fülöpszállásra: MNL OL A 57 Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii. 65. kötet.112–113. p.1825. július 22.
- ²⁷ MN OL A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii. 66. kötet. 756 –757. p..
- ²⁸ MNL JNSZML Jászkun Kerület Nemesi Közgyűlésének iratai. 1837. év, Fasc. 4., No. 1760..
- ²⁹ MN OL A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii. 66. kötet. 756–757. p.
- ³⁰ MNL PML V.102. a 59. Kiskunlacháza mezőváros iratai. Tanácsülési jegyzőköny (1837–1842) 179.p.
- ³¹ ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Staatsrat 5690/1837. Csarada jogi tanulmányai után ügyvédi vizsgát tett majd 5 évig volt expeditor az országbíró mellett, 1832-ben az egyetem prezidiumához került kancellistának. 1837-ben a Magyar Udvari Kancellária lett ágense.
- ³² Nagy 1990. 137., 144. p.
- ³³ MNL JNSZML Jászkun Kerület Nemesi Közgyűlésének iratai. Jegyzőkönyvek. 73. kötet. 846/1839. 287.p.
- ³⁴ MNL OL A 57 - Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri regii. 66. kötet. 709 - 710. p. A kihirdetésre a lacházi tanácsülési jegyzőkönyv bejegyzését: MNL PML V.102. a 59. Kiskunlacháza mezőváros iratai. Tanácsülési jegyzőköny (1837–1842) 237.p.
- ³⁵ A pecsétnyomó elkészítését a kerületi kapitány azon május 7-i rendelkezése előzte meg, miszerint a kerületbeli községek pecsétjeinek viasznyomatait az egyes települések küldjék meg a nádori főkapitány számára. A frissen vásártartási kiváltságot kapott Lacházának új pecsétje még nem volt, ezért volt sürgető a tanács számára, hogy rendelkezzen egy új pecsétnyomó elkészítetéséről: MNL PML V.102. a 59. kötet. Kiskunlacháza mezőváros iratai. Tanácsülési jegyzőkönyv (1837–1842) 1839. május 26-i tanácsülés, 220–222.p.
- ³⁶ Babós 2020. 94.p

- ³⁷ Az épület átalakítva ma is áll: a történelmi község nyugati részén, a Vásártér utca félkörben öleli a volt vásárteret, ennek a karélyában áll a rossz állapotú cédulaház. Erre: Gál 2009. 46.p. és Gál Róza szóbeli közlése.
- ³⁸ MNL PML V. 142.c Kiskunlacháza Mezőváros Tanácsának iratai. Közigazgatási iratok, 22. doboz. 1870-1871. év. Városi ingatlanok leltárai (1859-1864).
- ³⁹ MNL JNSZML Jászkun Kerület Nemesi Közgyűlésének iratai. Jegyzőkönyvek. 73. kötet. 2016/1839. 1839. szeptember 23.
- ⁴⁰ MNL PML V.102.b 11. nagydoboz. Capsa P., 3. cs., 66. sz. Lacháza tanácsa és a két mester közötti szerződés. Lacháza, 1833. december 2.
- ⁴¹ A meghívottak névsorát és az előkészületeket közli a tanácsi jegyzőkönyv: MNL PML V.102. a 59. Kiskunlacháza mezőváros iratai. Tanácsülési jegyzőkönyv (1837-1842) 1839. július 14-i tanácsülés, 238-239., 241.p.
- ⁴² értsd reggel
- ⁴³ Honművész, 7. évfolyam, 1839. augusztus 15. 65. szám. 520.p.
- ⁴⁴ Bánkiné 1996. 152.p.; Bánkiné 2005. 255.p. 1839. szeptember 23.
- ⁴⁵ Az ital-, és húsmérést a redemptus gazdák az év három hónapjában szabadon gyakorolhatták, a község által létesített mézárskéket és italméréseket rendszeresen bérbe adták.
- ⁴⁶ MNL PML V. 1167. c Kiskunlacháza nagyközség iratai. Polgári kori iratok. Cb/ Nagyközségi elöljáróság közigazgatási iratai. 1. kötet. Tanácskozmányi jegyzőkönyv. 25/1872. 12–13.p.
- ⁴⁷ Bánkiné 1996. 216–218. p
- ⁴⁸ MNL PML V. 1167. c Kiskunlacháza nagyközség iratai. Polgári kori iratok. Ca/ Képviselőtestületi iratok. 1. sorozat. Közgyűlési és közbirtokossági jegyzőkönyvek. 1. kötet. (1872. év) 1872. március 2.-i ülés jegyzőkönyve. 42/1872. 20–21.p.
- ⁴⁹ Bánkiné 1996. 216-218.
- ⁵⁰ MNL PML V. 1167. c Kiskunlacháza nagyközség iratai. Polgári kori iratok. Ca/ Képviselőtestületi iratok. 1. sorozat. Közgyűlési és közbirtokossági jegyzőkönyvek. 1. kötet. (1872. év) 1872. március 2.-i ülés jegyzőkönyve. 1872. november 22-i közgyűlés. 270/1872. 123–133.p.
- ⁵¹ A forrás átírása során a rövidítéseket külön jelölés nélkül oldottuk fel, a szöveg közli nagybetűvel írt közneveket kisbetűvel írtuk át. A dokumentumban idézett mellékleteket itt nem adjuk közre.
- ⁵² A külfeten szereplő felirat.
- ⁵³ értsd másolatban
- ⁵⁴ értsd Zimony, az itt leírt alak a német Semlin torzult alakja
- ⁵⁵ értsd: tartatott

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Levéltári források

MNL JNSZML

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára

MNL OL

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

MNL PML
Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára

ÖStA HHStA
Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof-, und Staatsarchiv.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Babós 2020

Babós Lajos: Lacházi heraldika. In: Lacházi antológia. Kiskunlacháza, 2020.

Bellon 1974

Bellon Tibor: A karcagi tanács gazdasági irányító szerepe a 18- 19. században. In: Paraszti társadalom és műveltség a 18- 20. században. II. Mezővárosok. Budapest-Szolnok, 1974. (A Magyar Néprajzi Társaság 1974. évi vándorgyűlése Solnokon)

Bánkiné 1996.

Bánkiné Molnár Erzsébet: A Jászkun Kerület igazgatása 1745–1876. Debrecen, 1996.

Bánkiné 2002a

Bánkiné Molnár Erzsébet: A Jászkun Kerület autonómiája. In: Jászkunok a XVIII- XIX. században. (Történelmi és néprajzi tanulmányok). Debrecen 2002. 9–19. p.

Bánkiné 2002b

BÁNKINÉ Molnár Erzsébet: Pénzügyigazgatás a Jászkun Kerület helységeiben (1745- 1848). In: Jászkunok a XVIII- XIX. században. (Történelmi és néprajzi tanulmányok). Debrecen, 2002.

Bánkiné 2004

Bánkiné Molnár Erzsébet: Erdők a Jászkun Kerületben. In: Néprajzi Látóhatár 13. (2004) 1- 2. sz., 159–165. p.

Bánkiné 2005

Bánkiné Molnár Erzsébet: A jászkun automómia. (Dél-alföldi évszázadok 22.) Szeged, 2005.

Bors 1892

Bors Károly: Kunszentmiklós város történelmi adatai. Letelepedési kora, anyagi és szellemi fejlődése. Kunszentmiklós, 1892.

Fényes 1839

Fényes Elek: Magyar országnak, 's a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben 5. kötet. Pest, 1839.

Gál 2009

Gál Róza: Kiskunlacháza helynevei. Kiskunlacháza, 2009.

Ilyés 1992

Ilyés Bálint 1992: Fölső-Kiskunság a XVI-XVII. században. In: Levéltári füzetek (Bács-Kiskun megye) VII. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára. 5–61.p.

Imreh 1973

Imreh István: A rendtartó székely falu. Bukarest, 1973.

Imreh 1987

Imreh István: Székelyek a múltó idóben. Budapest., 1987.

Janó 2011

Janó Ákos: Állattartás és pásztorélet a szanki és móricgáti pusztán. In: Uó.: Hortobágy pusztáról fú a szél. Tanulmányok az alföldi pásztorkodás köréből (Hortobágy, Kiskunság). Debrecen, 2011. 137–184.p.

Juhász 2018

Juhász Antal: Fejezetek Kiskunhalas tanyatörténetéből. In: A dél-alföldi tanyavilág. Néprajzi tanulmányok. Budapest, 2018. 56–111.p.

Nagy 1990

Nagy Imre Gábor: Mohács mezóváros szabadalomlevele (1840). In: Baranya. Történelmi és honismereti folyóirat. 3. (1990) 135–147. p.

Nagy 2016

Nagy János: Adalékok a kiskunlacházi redempció történetéhez. In: Index. Válogatott tanulmányok a Mika Sándor emlékülésről. Szerk.: Simonkay Márton. Budapest, Mika Sándor Egyesület, 2016. 145–187. p.

Nagy 2021

Nagy János: Adalékok a kiskunlacházi városháza építéstörténetéhez. In: A Mi újságunk, 30. évf. (2021.) 2.sz. 12–13.p.

Novák 1986

Novák László Ferenc: Mezővárosi fejlődés az Alföldön. In: Településnéprajz. Tanulmányok az Alföld településnéprajzához. Nagykőrös, 1986. 149–169.p.

Novák 1995

Novák László Ferenc: A Duna-Tisza köze északnyugati vidékének településnéprajzi viszonyai a XVII-XIX. században. In: Gazdaság-, és társadalomtörténeti tanulmányok. Szerk.: Farkas Rozália. (Studia comitatensia 25.) Szentendre, 1995. 127–184.p.

Pál-Antal 2002

Pál- Antal Sándor: Székely önkormányzat-történet. Marosvásárhely, 2002.

Tóth 2001

Tóth Sándor: Szabadszállás múltjából. Szabadszállás, 2001.

TARTALOMJEGYZÉK

TÁMOGATÁSI FELHÍVÁS.....	4
NAGY JÁNOS: LACHÁZA MEZŐVÁROSI MEZŐVÁROSI KIVÁLTSÁGÁNAK TÖRTÉNETE (1839-1872)	5
1. ELŐZMÉNYEK: LACHÁZA KIVÁLTSÁGOS JÁSZKUN KÖZSÉG ÖN- KORMÁNYZATA (1745–1848).....	6
A JÁSZKUN KÖZSÉGEK STATUTUM-ALKOTÁSI JOGA ÉS KÖZIGAZ- GATÁSI FELADATAI	7
PÉNZÜGY-, ÉS ADÓIGAZGATÁS.....	7
GAZDÁLKODÁS	8
FÖLDHASZNÁLAT SZABÁLYOZÁSA	9
JOGSZOLGÁLTATÁS	
2. LACHÁZA MEZŐVÁROSI KIVÁLTSÁGLEVELENEK MEGSZERZÉSE (1837–1839)	
3. ÚT A VÁROSI CÍM ELVESZTÉSÉIG (1850–1872).....	14
4. FORRÁSMELLÉKLET	16
LÁBJEGYZETEK	18
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	20
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	21
TARTALOM.....	23
ELŐJEGYZÉSI FELHÍVÁS	4

ELŐJEGYZÉSI FELHÍVÁS

A tisztelt Olvasó a Kiskunlacháza Város Értéktári Füzetek 1. számát tartja kezében. E számot a várossá nyilvánítás üdvözlésére ingyenes kiadvánnyként biztosítja az érdeklődőknek önkormányzatunk.

Az Értéktár Bizottság már ezt megelőzően tervezte a helyi természeti, építészeti, szellemi és kulturális értékek bemutatását, a település történetének és hagyományainak feldolgozását szolgáló kiadványsorozat megindítását. E folyamatot gyorsította föl a várossá válás történelmi eseménye.

Meggyőződésünk, hogy mindezen ismeretek széles körű megismerése erősíti városunk polgáraiban az otthonhoz, a településhez kötődést, az öntudatosság növekedését, a településre büszke, s a közéletben egyre aktívabb városi polgárság létszámának növekedését.

Az Értéktár Bizottság évente 1-2 füzet megjelentetését tervezi. A kiadványokat a jövőben üzleti haszonszerzés nélkül, önköltségi áron tervezzük megjelentetni. Ára kb. 1 munkaóra nettó átlagbére lesz, amely azonban függ majd az adott füzet oldalszámától. A füzetek az előfizetők kiadványain felül csak nagyon kis példányszámban fognak megjelenni.

Biztatjuk tehát városunk polgárait, hogy jelezzék igényüket és rendeljék meg az Értéktári Füzeteket!

Az írásos megrendelést leadhatják az önkormányzat hivatali elérhetőségein vagy az ertektar@kiskunlachaza.hu e-mail címen.

Bízunk a széleskörű érdeklődésben!

Kiskunlacháza Város Települési Értéktár Bizottsága